

اشاره

کیفیت و تحول یکی از پرکارترین واژه‌ها بین کارشناسان و مدیران ارشد آموزش و پرورش است. اما سؤال کلیدی آن است که آیا بدون نگرش تحولی و توجه به رویکردها، کیفیت و تحول معنا دار است؟ بر اساس این طرز تلقی، ضمن بیان مصداق‌های نگرش تحولی، راهکارهایی برای ایجاد تحول در آموزش و پرورش پیشنهاد می‌شوند.

* مصداق‌های نگرش تحولی

- / تفکر مسئله‌یابی، تبیین مسئله و اولویت بندی آن؛
- / تفکر راهبردی، برنامه‌ریزی راهبردی، مدیریت راهبردی؛
- / تفکر همه‌جانبه‌نگر و یکپارچه‌نگر؛
- / تفکر کارآفرینی (خطرپذیری، نوآوری، ارزش آفرینی، ثروت آفرینی و...)
- / تفکر مبتنی بر چالش خلاق و حل خلاق مسئله؛
- / تفکر فناورانه؛
- / تفکر کار تیمی و همیارانه (همدلی و...)
- / تفکر خودتنظیمی و خودمدیریتی؛
- / تفکر آینده‌پژوهی.

* مدرسه، کانون تحول در آموزش و پرورش

- / به نظر می‌رسد اولین قدم بر اساس نگرش تحولی، اندیشه‌ورزی و ژرف‌نگری نسبت به مأموریت نظام آموزش و پرورش است. مأموریت آموزش و پرورش در عبارتی کلی زمینه‌سازی برای کسب شایستگی‌های لازم جهت درک و اصلاح موقعیت توسط دانش‌آموزان است (تربیت نسلی فکور، مؤمن، کارآفرین و...).
- / این مأموریت در مدرسه تحقق پیدا می‌کند. لذا مدرسه کانون تربیت (کانون تحول) است و معلمان و مربیان عاملان این تحول هستند. به عبارت دیگر، تربیت محصول مدرسه است؛ البته محصول فرهنگ مدرسه.

* نسبت ستاد با کانون تحول، یعنی

مدرسه

- اگر مدرسه را به عنوان کانون تربیت قبول کردیم، باید بپذیریم ساختار سلسله‌مراتبی وزارت آموزش و پرورش یک ساختار ظاهری است. به عبارت دیگر، مدرسه آخرین سطح این سلسله‌مراتب نیست، بلکه در رأس ساختار آموزش و پرورش قرار دارد و ستاد، استان و منطقه پشتیبان آن هستند. لذا وظیفه ستاد آموزش و پرورش تأمین منابع (انسانی، مالی، تجهیزاتی و...) تدوین مقررات، توانمندسازی، نظارت و ارزشیابی است.
- به عبارت دیگر، نقش ستاد، برنامه‌ریزی راهبردی است. برنامه‌ریزی راهبردی

محصول تفکر راهبردی و دیگر مصداق‌های نگرش تحولی است.

به علت نبود برنامه راهبردی، سند تحول (۱۳۱) راهکار) به درستی اجرا نشده است. آنچه تحت عنوان برنامه زیرنظام‌ها نوشته شده است، برنامه راهبردی نیست، بلکه تفسیر راهکارهای سند تحول است. به نظر بنده، باید برنامه اجرای سند تحول (یا همان برنامه راهبردی) تهیه می‌شد و پس از تصویب در شورای عالی و با تشکیل شورای اجرای سند تحول، با مسئولیت معاون اول ریاست جمهوری، عملیاتی می‌شد و... (و هنوز هم دیر نشده است).

راهکارهای سند تحول بر اساس آهنگی منسجم تدوین نشده‌اند. بعضی از آن‌ها اقدامی ساده است و بعضی از جنس هدف هستند. بعضی از جنس رویکرد هستند و بعضی از جنس پروژه کلان و... در عین حال، بعضی از راهکارها کارهای جاری آموزش و پرورش هستند، بعضی اصلاح کارهای جاری و بعضی از آن‌ها جنبه تحولی دارند که ستاد باید روی آن‌ها متمرکز می‌شد، ولی این کار صورت نگرفته است؛ مانند:

- / راهکار ۳-۹ که به نوعی یک سیاست است: سیاست مشارکت محوری؛
- / راهکار ۵-۵ که به نوعی یک سیاست است: سیاست کاهش تمرکز؛
- / راهکار ۴-۱۱ که به نوعی یک نظام است: نظام سنجش صلاحیت‌های حرفه‌ای معلمان و...؛
- / راهکار ۳-۲۱ که به نوعی یک پروژه کلان است: نظام استعدادیابی و هدایت تحصیلی و شغلی؛
- / راهکار ۵-۶ که به نوعی یک پروژه کلان است: برنامه جامع آموزش کارآفرینی؛
- / راهکار ۱-۱۹ و ۱۹۲ که به نوعی نظام است: نظام ارزشیابی از برون‌داد و...

* تحول با کدام رویکرد؟

تحول بدون توجه به رویکرد و چرخش‌های تحولی بی‌معناست. کدام رویکرد باید در قلب فعالیت‌های آموزش و پرورش حاکم شود؟ تغییر رویکرد از انباشت اطلاعات به کسب شایستگی‌ها (تفکر، خودمدیریتی، هویت اسلامی، برقراری ارتباط مسئولانه و...)

* تحول با کدام سیاست؟

۱. سیاست کاهش تمرکز (آن روی سکه سیاست مدرسه‌محوری است)؛
۲. سیاست مشارکت محوری (عوامل سهیم و مؤثر).

دکتر عظیم محبی
دکترای علوم تربیتی

مأموریت
آموزش و پرورش
در عبارتی کلی
زمینه‌سازی
برای کسب
شایستگی‌های
لازم جهت
درک و اصلاح
موقعیت توسط
دانش‌آموزان
است

مدارسه،

کانون

ول

تحول

❁ تحول با کدام مدل اجرایی؟

زیرنظام برنامه درسی (تربیتی) قلب دیگر زیرنظام هاست. دیگر زیرنظام‌ها زمینه‌ساز، پشتیبان و حمایتگرند. بر اساس این استدلال، هم‌عرض بودن برنامه‌های معاونت‌ها، مراکز و... و ارسال آن‌ها به استان‌ها خطایی راهبردی است.

فرصت‌های تربیتی بر اساس زیرنظام برنامه درسی (سازمان پژوهش معاونت‌های آموزشی، پژوهشی، تربیت بدنی و...) باید به صورت یکپارچه تدوین شوند. سپس نقش اجرایی هر معاونت روشن شود که همان توانمندسازی و نظارت معاونت خواهد بود. مرکز سنجش و پژوهشگاه هم ارزشیابی (با تأکید بر برون‌داد) خواهد کرد.

در ضمن، برنامه‌های آموزش معلمان در دانشگاه فرهنگیان و شهید رجایی باید هماهنگ با برنامه‌های درسی و یکپارچه مورد عنایت قرار گیرند.

❁ ستاد و پروژه‌های کلان

بر اساس آنچه گفته شد، برخی از پروژه‌های کلان که می‌توانند در برنامه ریزی راهبردی سال ۱۴۰۳ مورد عنایت قرار گیرند پیشنهاد می‌شوند:

۱. بازطراحی برنامه‌های درسی مربوط به زیرنظام برنامه درسی با رویکرد شایسته‌محور (به صورت درهم‌تنیده بین سازمان پژوهش و معاونت‌های ستادی).

۲. تدوین نظام آموزش و توسعه شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان و مدیران، هماهنگ با منطق بند ۱.

۳. تدوین نظام سنجش صلاحیت‌های حرفه‌ای، با تأکید بر شایستگی‌های مورد نیاز بند ۱.

۴. تدوین نظام کاهش تمرکز در نظام برنامه درسی (برنامه ویژه مدرسه مرحله یک آن است).

۵. تدوین نظام مشارکت محوری (در جهت حل کمبود تجهیزات مدرسه‌ها).

۶. تدوین نظام استعدادیابی و هدایت تحصیلی (با تأکید بر اصلاح شاخه و رشته‌های تحصیلی متوسطه دوم).

۷. تدوین نظام سنجش ملی (با تأکید بر سنجش برون‌داد).

۸. تدوین نظام رفاهی و بالندگی نیروی انسانی. ❁

منابع

۱. مبانی نظری سند تحول (۱۳۹۰). انتشارات شورای عالی آموزش و پرورش.
۲. برنامه درسی ملی (۱۳۹۱). انتشارات شورای عالی آموزش و پرورش.